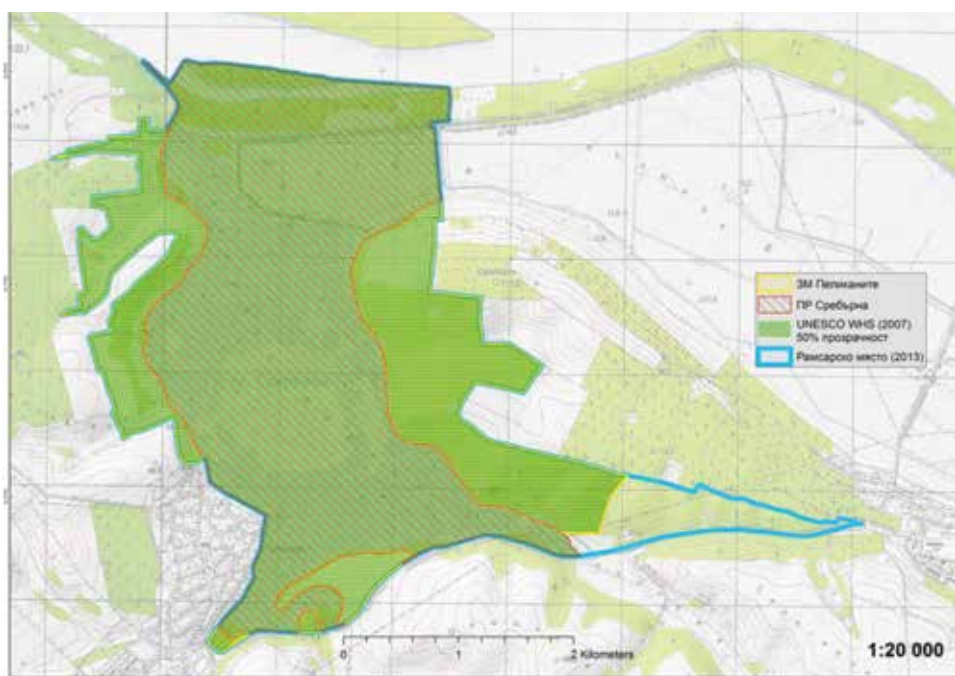

Биосферният резерват „Сребърна“ – модел за опазване на влажните зони в България

Езерото Сребърна се намира в Североизточна България на десния бряг на река Дунав (44° 07' N, 27° 04' E; UTM grid NJ 08 и MGRS NJ0560085000) между 391 и 393 речен километър. Разположено е в карстово понижение, заобиколено от три хълма. Местността е обявена за резерват с Постановление на Министерския съвет № 11931 от 20 септември 1948 година. Езерото е хиперeutрофно, резерватът е биосферен и поддържан и е изключителна държавна собственост, управлявана от Министерството на околната среда и водите и регионалните му звена, а прилежащите терени са частна или общинска собственост. Търговският риболов и косенето на тръстика, папур и друга водна растителност в резервата са прекратени през 1975 година. Оттогава природните ресурси не се използват. През 1975 г. езерото Сребърна е обявено за влажна зона с международно значение по Рамсарската конвенция. През 1983 г. влиза в Списъка на паметниците на световното културно наследство и природните забележителности на ЮНЕСКО, а през 1977 г. е утвърдено за биосферен резерват по програмата „Човек и биосфера“ на Организацията на обединените нации за образование, наука и култура. От 1989 г. защитената територия е включена в списъка на орнитологично важните места в България заради изключително богатата си орнитофауна и най-вече поради гнезденето на видове, почти застрашени в световен мащаб (NT, IUCN категория), като кърдоглавия пеликан (*Pelecanus crispus*) и белооката потапница (*Aythya nyroca*). От 1999 г. езерото има статут на поддържан резерват и за него е разрешено провеждането на поддържащи, направляващи и регулиращи мерки и възстановителни мероприятия.

Растителността на биосферния резерват „Сребърна“ е пред-

ставена главно от вкоренени хидрофитни, хигрофилни, хигромезофилни, мезофилни и мезоксерофилни съобщества (ценози), които играят важна роля за поддържане на оптимален екологичен баланс на водните и сухоземните екосистеми в езерната територия. Типовете местообитания съгласно EUNIS са повърхностни стоящи води (C1), постоянни еутрофни езера, язовири и блата (C1.3), крайбрежни зони на вътрешни влажни зони (C3), богати на видове хелофитни съобщества (C3.1), тръстикови масиви и високи хелофити, различни от захарна тръстика (C3.2). На територията на резервата са установени 1123 таксона водорасли, 17 вида гъби, 15 вида лишеи, 139 таксона висши водни и влаголюбиви растения. Общо до момента в резервата са установени 500 вида насекоми, 20 вида риби, 12 вида земноводни, 15 вида влечуги. Най-голямо е разнообразието на птиците – през различните сезони общият видов състав достига около 223.

Карта на обхвата на резервата

© Невена ИВАНОВА

Ням лебед

© Невена ИВАНОВА

Малка бяла чапла

© Павел СИМЕОНОВ

Къдроглав пеликан

Перлата на резервата е гнездовата колония на къдроглавия пеликан. За период от 69 години (1955 – 2023) гнездовата численост на къдроглавия пеликан в резерват „Сребърна“ варира от 7 до 150 гнездящи двойки (средно 71.74). Броят на малките за целия период също варира от 0 до 180 индивида (средно 68.63), а гнездовият успех – от 0 до 1.76 малки на гнездяща двойка (средно 0.92). Тенденцията за целия период е много бавно нарастване, но с големи колебания, като през последните 5 години е намаляваща. Прилагането на мерки за опазване като изграждането на повдигнати дървени платформи и защитна ограда около гнездилището дава положителни резултати и е подобрило размножаването и процента на оцеляване на малки-

те. Все пак остават предизвикателства като хищничеството от инвазивни видове – енотовидното куче и нападенията от диви свине, които опустошават колонията. От решаващо значение е да се подобри редовната поддръжка на изкуствени гнездови платформи и да се приложат мерки за контрол на популациите на хищници (Ivanova et al.).

Езерото се характеризира с нестабилно ниво на водата, което зависи в голяма степен от нивото на р. Дунав, и често е подложено на драстични колебания, включително риск от изсъхване. През 1948 г. езерото е напълно изолирано от Дунав чрез дига, а екосистемата претърпява значителни промени, включително повишена еутрофикация, хипертрофични условия и силно разпространение на водорасли, ускорена смяна на местообитанията и видовете. През 1994 г. започва изграждането на канал, който свързва езерото с р. Дунав с цел да се ускори възстановяването на езерото. В резултат на тези събития, повлияли биоразнообразието на резервата, езерото е обект на постоянен хидробиологичен мониторинг. Това включва мониторинг на нивото на водата, както и хидрохимични и хидробиологични наблюдения на елементите на биологичното качество, както и на зоопланктона. През 2022 и 2023 г. бяха проведени нови възстановителни дейности за подобряване на свързаността на езерото с Дунав: отстраняване на тиня, разчистване на тръстика и изграждане на допълнителна канална връзка с реката. Проведен е целенасочен мониторинг на водното биоразнообразие, за да се проследят промените в състава и ключовите параметри на фитопланктона, зоопланктона, макрозообентоса, макрофитните сообщества и да се разработи програма за възстановяване, ако е необходимо. Резултатите от мониторинга показваха, че някои от изследваните параметри са се променили негативно по време на възстановителните дейности и следователно са повлияли на структурата на сообществата и екологичното състояние на езерото. Трябва да се има предвид, че процесите на възстановяване протичат с различна скорост за отделните биологични елементи – фитопланктон, макрозообентос, макрофити и зоопланктон, в зависимост от степента на промените, но и от редица други фактори като сезонност, хидроморфологични характеристики, климатични промени и други (Videnova et al., 2025).

Въпреки сериозните промени в резултат на човешката дейност Поддържан резерват „Сребърна“ заедно с прилежащата защитена местност „Пеликаните“ остава най-значимият моделен обект за изучаване на биологичното разнообразие и процесите на развитие в екосистемите на крайдунавските влажни зони на територията на страната. Висока е неговата потенциална стойност и като моделен обект за разработване на дейности и програми за възстановяване, поддържане и управление на екосистемите на крайречните влажни зони, за устойчиво използване на техните ресурси и капацитет, както и за изпълнение на програми и проекти, свързани с прилагане на добри практики при управление на територии, от значение за опазването на защитени природни обекти.

**Д-р Невена ИВАНОВА –
Институт по биоразнообразие
и екосистемни изследвания – БАН**